

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी
१९८६

HANDBOOK OF BASIC STATISTICS
OF
MAHARASHTRA STATE
1986

अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई
[किंमत/PRICE : रु./Rs. ६६.००] १५

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी

१९८६

**HANDBOOK OF BASIC STATISTICS
OF
MAHARASHTRA STATE
1986**

**DIRECTORATE OF ECONOMICS AND STATISTICS
GOVERNMENT OF MAHARASHTRA
BOMBAY**

ERRATA

Handbook of Basic Statistics of Maharashtra State
1986

अ. नं. Srl. No.	पृष्ठ Page No.	तक्ता Table No.	स्तंभ/ शिर्षक Column, Line	चूक Incorrect	बरोबर Correct
1.	Front page	-	Last line	Rs.6.00	Rs.9.75
2.	8	-	Col.4, L-6	353	452
3.	8	-	Col.5, L-6	204	261
4.	30	3.4	Col.6, L-14	31	23
5.	33	3.4	Col.17, L-9	Blank	2
6.	33	3.4	Col.17, L-10	Blank	1
7.	40	3.10	Col.3, L-12	9	19
8.	82	13.4	Heading	1984-85	1985-86
9.	95	15.8	Heading	Year Not Printed	1985
10.	98	16.2	Col.4, Srl.No.3	5,62,116	N.A.
11.	98	16.2	Col.4, Srl.No.4	1,72,586	N.A.
12.	100	17.1	Col.3, LL-1	7788	778'

अ. क्र. Srl. No.	पृष्ठ Page No.	तक्ता Table No.	स्तंभ / ओळ Column, Line	चूक Incorrect	बरोबर Correct
13.	107	20.1	Col.3, L-3	2,830	42,830
14.	111	20.3	Col.3, L-2	18.55	18.15
15.	122	22.4	Marathi Heading	गामोण १९८५ 1985	नागरी १९८६ 1986
16.	133	23.7	Col.4 Heading		
17.	133	23.7	Col.2, Total	14,559	14,759
18.	133	23.7	Col.3, L-1	575.46	574.46
19.	135	25.1	Col.6, L-1	185.23	185.22
20.	133	23.7	Col.5, L-3	915.55	1,915.55
21.	142	26.2	Col.4, L-10	1,448	1,488
22.	146	26.2	Col.4, L-7	948	943
23.	147	26.3	Col.4, L-7	82,716	82,616

TABLE NO.2.1, Col.3

District	Households (000)	District	Households (000)
1. Gr. Bombay	1,625	17. Parbhani	338
2. Thane	655	18. Beed	271
3. Raigad	293	19. Nanded	308
4. Ratnagiri)	431	20. Osmanabad)	386
5. Sindhudurg)		21. Latur)	
6. Nashik	510	22. Buldana	283
7. Dhule	357	23. Akola	338
8. Jalgaon	478	24. Amravati	351
9. Ahmednagar	477	25. Yavatmal	331
10. Pune	767	26. Wardha	183
11. Satara	382	27. Nagpur	491
12. Sangli	331	28. Bhandara	354
13. Solapur	463	29. Chandrapur)	401
14. Kolhapur	448	30. Gadchiroli)	
15. Aurangabad)	439	Maharashtra State	11,691
16. Jalna)		India	1,19,773

TABLE NO. 2.10 (SC,ST Population)

Sr. No.	District	SC	ST	% to Total Population	
				SC	ST
29.	Chandrapur	90,604	2,98,904	6.39	21.07
30.	Gadchiroli	43,718	2,50,599	6.86	39.32

प्रस्तावना

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी ह्या वार्षिक प्रकाशनाचा हा चौथा मराठी-इंग्रजी संयुक्त अंक १९८६ ह्या संदर्भ वर्षासाठी तयार करण्यात आला असून मालिकेतील तो सव्विसावा आहे. महाराष्ट्र राज्यासंबंधी विविध सामाजिक आणि आर्थिक विषयांवरील उपलब्ध असलेली अद्ययावत आकडेवारी थोडक्यात सादर करणे हा या पुस्तिकेचा मुख्य उद्देश आहे. महाराष्ट्र राज्य व भारत यांची तुलनात्मक आर्थिक परिस्थिती मांडण्याच्या उद्देशाने मुरुवातीच्या तक्त्यात भारताची माहितीदेखील देण्यात आली आहे. तक्त्यांच्या शेवटी राज्याची आर्थिक प्रगती दर्शविण्यासाठी काही निवडक निर्देशांक प्रस्तुत केले आहेत. ह्या अंकात व्यवसाय, शिक्षण व प्रशिक्षण, हवाई वाहतूक व मुंबईस उतरणारे परदेशी पर्यटक इत्यादी विषयांवरील माहिती नव्याने समाविष्ट करण्यात आली आहे. सकस आहार योजना कार्यक्रम मार्च १९८६ पासून बंद झाल्यामुळे त्यावरील तक्ता वगळण्यात आला आहे.

अद्ययावत माहिती देण्याच्या प्रयत्नात काही ठिकाणी अस्थायी आकडेवारी वापरण्यात आली आहे. अंतिम आकडे उपलब्ध होतील तेव्हा ही आकडेवारी सुधारण्याची शक्यता आहे.

ही पुस्तिका तयार करण्याच्या कामी राज्य व भारत सरकारची विविध खाती तसेच निमसरकारी संस्था यांचे जे सहकार्य मिळाले त्याबद्दल आभारी आहे.

ही छोटी पुस्तिका तात्कालिक संदर्भासाठी उपयोगी पडेल अशी आशा आहे.

मुंबई :
दिनांक १८ डिसेंबर १९८६.

सु. म. विद्वांस
अर्थ व सांख्यिकी संचालक
मुंबई

This is the fourth combined issue in Marathi and English of the Handbook of Basic Statistics of Maharashtra State, 1986 and twenty-sixth in the series. Its object is to present up-to-date statistical data on various socio-economic aspects of Maharashtra State in a concise form. For the purpose of comparison of the economy of the State with that of India, corresponding data for India have also been shown in the first opening table. Data on trends in some selected indicators are presented at the end in a series of tables to throw light on the growth of economy. Information on vocational guidance and training, air traffic and foreign tourists disembarking at Bombay is newly included in the publication. The table on special nutrition programme is omitted as the special nutrition programme is discontinued from March 1986.

In attempting to give up-to-date information, provisional figures have sometimes been presented which may be revised when final figures become available.

The co-operation extended by various departments of the State Government, Central Government and autonomous organisations in bringing out this publication is gratefully acknowledged.

It is hoped that the Handbook will be found useful as a convenient pocket book for ready reference.

Bombay :
Dated 18th December 1986

S. M. Vidwans
Director of Economics and Statistics
Bombay

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी
HANDBOOK OF BASIC STATISTICS OF MAHARASHTRA STATE
1986

अनुक्रमणिका/CONTENTS

वर्ष २६

Vol. XXVI

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
प्रस्तावना		Preface
बृष्टिक्षेपात महाराष्ट्र		Maharashtra State at a glance.
(I) सामान्य माहिती	1	General information.
(II) भारताशी तुलना	2	Comparison with India.
1. हवामान		<i>Climate</i>
1.1. निवडक केंद्रांतील कमाल व किमान तनमान, पावसाचे दिवस आणि वार्षिक पाऊस.	10	Maximum and minimum temperature, rainy days and annual rainfall at selected centres.
2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या		<i>Area and Population</i>
2.1. पुरुष, स्त्रिया व कुटुंबे यांची जिल्हावार संख्या	12	Male, female and households [in each district.
2.2. जिल्हावार ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या	14	Rural and urban population in each district.
2.3. जिल्हावार क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्येची घनता.	16	Area and density of each district
2.4. जिल्हावार साक्षरतेचे प्रमाण (शेकडेवारी)	17	Percentage of literacy in each district
2.5. १९०१ पासून लोकसंख्येतील दशवर्षीय बदलतार.	18	Decadal variation in population since 1901.
2.6. शहरांच्या लोकसंख्या-गटाप्रमाणे नागरी लोकसंख्या.	19	Urban population by size-class of towns.
2.7. वस्ती असलेल्या खेड्यांचे लोकसंख्येनुसार वर्गीकरण.	20	Classification of inhabited villages according to population.
2.8. एक लाख किंवा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे/शहर संकुले.	21	Cities/Urban Agglomerations with population of 1,00,000 or above.
2.9. काम करणाऱ्यांचे व न करणाऱ्यांचे वर्गीकरण	23	Classification of workers and non-workers.
2.10. अनुसूचित जाती आणि जमाती यांची लोकसंख्या.	24	Population of scheduled castes and scheduled tribes.
2.11. प्रकारानुसार महाराष्ट्र राज्यातील अपंगांची संख्या.	25	Disabled population in Maharashtra State by type of disability.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
3. शेती		<i>Agriculture</i>
3.1. जमिनीचा वापर ..	26	Land utilisation.
3.2. जिल्हावार लागवडीलायक क्षेत्र आणि लागवड केलेले क्षेत्र.	27	Districtwise break-up of culturable area and cultivated area.
3.3. प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र आणि त्यांचे उत्पादन.	29	Area and outturn of principal crops.
3.4. जिल्हावार प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन.	30	Area and outturn of principal crops in each district.
3.5. प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांचे निर्देशांक ..	34	Index numbers of production of principal crops.
3.6. मृद संधारण, जमीन सुधारणा इत्यादी योजनांखालील प्रगती.	36	Progress under soil conservation and land reclamation.
3.7. रासायनिक खाताचे वाटप	37	Distribution of chemical fertilisers.
3.8. शेतीची अवजारे ..	38	Agricultural implements.
3.9. शेती पंपांना क्षीजपुरवठा	39	Agricultural pumps energised.
3.10. महाराष्ट्रातील एकूण वहित धारण जमिनी, त्यांचे क्षेत्र व सरासरी क्षेत्र.	40	Number, area and average size of operational holdings in Maharashtra.
3.11. राज्य क्षेत्रातील पूर्ण झालेल्या पाटबंधारे प्रकल्पांची संख्या.	41	Number of Irrigation projects completed in State sector.
3.12. निर्मित सिंचनक्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र.	42	Irrigation potential created and actual irrigated area.
3.13. शासनाचे कार्यान्वित झालेले जलविद्युत प्रकल्प.	43	Government hydro projects commissioned.
4. पशुसंवर्धन		<i>Animal Husbandry</i>
4.1. पशुधन ..	44	Livestock population.
4.2. जिल्हावार पशुधन ..	46	Livestock population in each district.
4.3. पशुसंवर्धनामंडळीची संकीर्ण माहिती ..	48	Miscellaneous statistics relating to animal husbandry.
4.4. शासकीय व सहकारी क्षेत्रातील दुग्धशाळा-मार्फत झालेले दुग्धाचे संकलन व वितरण.	50	Collection and distribution of milk by dairies in Government and Co-operative sectors.
4.5. दुग्धजन्य पदार्थांची उत्पादने व दूध शीतकरण केंद्रे.	51	Milk products and milk chilling centres.
5. मत्स्यव्यवसाय		<i>Fisheries</i>
5.1. खारवण केंद्रात केलेली माशांची आयात, मिठाचे वाटप आणि खारवलेले मासे.	52	Quantity of fish brought for curing, salt issued and fish removed.
5.2. मत्स्यव्यवसायासंबंधीची संकीर्ण माहिती	53	Miscellaneous statistics relating to fisheries.
6. वने		<i>Forests</i>
6.1. वनव्याप्त क्षेत्रांचे वर्गीकरण ..	55	Classification of forest area.
6.2. मुख्य आणि गौण वनोत्पादन ..	56	Production of major and minor forest product.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
7. उद्योग आणि खानकाम		<i>Industry and Mining</i>
7.1. चालू कारखान्यांचे कामगारांच्या संख्येनुसार वर्गीकरण.	57	Distribution of working factories according to working strength.
7.2. कारखाने व कामगारांची कामावरील दैनिक सरासरी यांचे कारखान्यांच्या प्रमुख गटानुसार वर्गीकरण.	58	Factories with average daily employment classified according to major groups of industries.
7.3. चालू कारखाने आणि त्यातील कामगारांची जिल्हावार संख्या.	60	Working factories and average daily employment in each district.
7.4. उत्पादक भांडवल, औद्योगिक उत्पादन आणि मूल्यवृद्धी.	61	Productive capital, output and value added by manufacture.
7.5. कापड गिरण्यांतील सरासरी गैरहजेरी	63	Average percentage of absenteeism in the cotton textile industry.
7.6. औद्योगिक विवाद	64	Industrial disputes.
7.7. कापड उद्योगाची माहिती (गिरणी विभाग)	65	Working of cotton textile industry (mill sector).
7.8. खनिज उत्पादन	66	Mineral production.
7.9. औद्योगिक उत्पादन	67	Industrial production.
8. वीज		<i>Electricity</i>
8.1. विजेची स्थापित क्षमता, उत्पादन आणि वापर.	68	Installed capacity, generation and consumption of electricity.
8.2. विजेचा पुरवठा झालेली शहरे व खेडी	69	Towns and villages electrified.
9. संयुक्त भांडवली संस्था		<i>Joint Stock Companies</i>
9.1. ३१ मार्च १९८६ रोजी चालू असलेल्या संयुक्त भांडवली संस्था.	70	Number of joint stock companies as on 31st March 1986.
10. बँका		<i>Banks</i>
10.1. बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांची व बँक कार्यालयांची जिल्हावार संख्या.	71	Number of places having banking offices and number of banking offices in each district.
11. सहकार		<i>Co-operation</i>
11.1. संस्था व सभासदांची संख्या, खेळते भांडवल, कर्जांक दिलेल्या रकमा आणि मालाची उलाढाल	72	Societies, membership, working capital, advances and turnover.
12. परिवहन व वळणवळण		<i>Transport and Communications</i>
12.1. रस्त्यांची लांबी	73	Road length.
12.2. पृष्ठभागानुसार रस्त्यांचे वर्गीकरण	74	Road length according to types of surface
12.3. महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाची वाहतूकविषयक आकडेवारी.	75	Operational statistics of Maharashtra State Road Transport Corporation.
12.4. वापरात असलेली मोटार वाहने	76	Motor vehicles in operation.
12.5. लोहमार्गाची लांबी	77	Railway route length.
12.6. महाराष्ट्र राज्यातील डाक कार्यालये व तार कार्यालये.	78	Post offices and telegraph offices in Maharashtra State.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
13. जहाज वाहतूक		<i>Shipping</i>
13.1. मुंबई बंदरात असलेल्या जहाजांची संख्या व वजन.	79	Number and tonnage of vessels entered in Bombay Port.
13.2. मुंबई बंदरामध्ये गोदणा आणि बंदरे येवून हलविलेला माल.	80	Cargo handled at the docks and bunders in Bombay Port.
13.3. महाराष्ट्र राज्यातील निवडक गीण बंदरांतून हलविलेला (आयात व निर्यात) माल.	81	Cargo (imports and exports) handled at the selected minor ports of Maharashtra State.
13.4. महाराष्ट्र राज्यातील बंदरांतून होणारी प्रवासी वाहतूक.	82	Passenger traffic at the ports of Maharashtra State.
14. देशांतर्गत व्यापार		<i>Inland Trade</i>
14.1. महाराष्ट्राचा देशातील इतर राज्याशी झालेला व्यापार.	83	Inland Trade of Maharashtra.
15. शिक्षण		<i>Education</i>
15.1. शिक्षणाच्या प्रकारानुसार संस्थांचे व विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण.	85	Institutions and enrolment by type of education.
15.2. जिल्हावार प्राथमिक व दुय्यम शिक्षण	88	Primary and secondary education in each district.
15.3. महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांतील प्रशिक्षणार्थीच्या मंजूर जागा.	90	Number of seats sanctioned for trainees in the Government and non-Government industrial training institutions in Maharashtra.
15.4. महाराष्ट्र राज्यातील शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अंतिम परीक्षांचे निकाल.	91	Results of the final examinations of Government and non-Government industrial training institutes in Maharashtra.
15.5. महाराष्ट्र राज्यातील शिकाऊ उमेदवारांची वर्गवारी.	92	Classification of apprentice trainees in Maharashtra.
15.6. महाराष्ट्र राज्यातील माध्यमिक व उच्च माध्यमिक तांत्रिक शाळा व विद्यार्थी संख्या.	93	Secondary and higher secondary technical schools and students in Maharashtra State.
15.7. महाराष्ट्र राज्यातील तांत्रिक आणि व्यवसाय संस्था व त्यातील प्रवेशक्षमता.	94	Technical and vocational institutes in Maharashtra and their intake capacity in Maharashtra.
15.8. महाराष्ट्र राज्यातील प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिक्षणविषयांच्या शासकीय व अशासकीय संस्था व त्यातील विद्यार्थ्यांची प्रवेशक्षमता.	95	Number of Government and non-Government institutions, teaching certificate course and their intake capacity in Maharashtra.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
16. जीवनविषयक आकडेवारी		
<i>Vital Statistics</i>		
16.1. जन्म, मृत्यू आणि बालमृत्यू यांचे प्रमाण	96	Birth rates, death rates and infant mortality rates.
16.2. कुटुंबकल्याणविषयक माहिती	98	Family Welfare Statistics.
16.3. महाराष्ट्र राज्यातील संस्थांकडून मिळालेल्या वैद्यकीय सुविधा.	99	Medical facilities available through institutions in Maharashtra State.
17 पोलीस आणि गुन्हे		
<i>Police and Crimes</i>		
17.1. पोलीस स्टेशन आणि पोलीसांची संख्या	100	Police stations and police force.
17.2. इंडियन पिनल कोडखाली झालेले दखलपत्र गुन्हे (गुन्ह्यांचे प्रयत्न घडून).	101	Cognizable offences (including attempts) under Indian Penal Code.
18. कारागृहे		
<i>Prisons</i>		
18.1. कारागृहांची व कदांची संख्या	102	Number of prisons and convicts.
19. घरदाखणी		
<i>Housing</i>		
19.1. घरांची बापरानुसार केलेली वर्गवारी	104	Classification of houses according to use.
19.2. बापरातील खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण.	106	Distribution of households according to rooms occupied.
20. स्थानिक संस्था		
<i>Local Bodies</i>		
20.1. ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, उत्पन्न आणि खर्च	107	Coverage, self-raised income and expenditure of Village Panchayats.
20.2. नगरपरिषदा व महानगरपालिका यांची घडण.	108	Constitution of Municipal Councils and Municipal Corporations.
20.3. नगरपरिषदांचे व महानगरपालिका यांचे उत्पन्न व खर्च.	110	Income and expenditure of Municipal Councils and Municipal Corporations.
20.4. जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च	112	Income and expenditure of Zilla Parishads
20.5. प्रकारानुरूप स्थानिक संस्थांची संख्या	114	Local Bodies by types
21. सार्वत्रिक निवडणुका		
<i>General Elections</i>		
21.1. सार्वत्रिक निवडणुकांचे निकाल	115	Results of general elections
21.2. उमेदवारांचे पक्ष पाठिंब्यानुसार वर्गीकरण	116	Candidates according to party affiliations
22. किंमत निर्देशांक		
<i>Price Indices</i>		
22.1. अखिल भारतीय धाऊक किंमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	117	All India wholesale price index numbers (New Series).
22.2. कामगारांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	120	Consumer price index numbers for working class (New Series).
22.3. महाराष्ट्रातील ग्रामीण विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचे/निर्देशांक	122	Consumer price index numbers for selected essential items for Rural Maharashtra.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
किंमत निर्देशांक		Price Indices
22.4. महाराष्ट्रातील नागरी विभागातील जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक	123	Consumer price Index numbers for selected essential items for Urban, Maharashtra.
22.5. नागरी श्रमिकेतर कर्मचाऱ्यांच्या ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक.	124	Consumer price index numbers for urban non-manual employees.
22.6. शेतमजुरांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक	125	Consumer price Index numbers for Agricultural labourers.
23. रोजगार		Employment
23.1. औद्योगिक गटानुसार काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) वर्गीकरण.	126	Industrial classification of persons at work other than cultivation.
23.2. विंगरशेती व्यवसायातील कामगारांचे व्यवसायानुसार वर्गीकरण.	127	Occupational classification of persons at work other than cultivation.
23.3. सेवायोजनेसंबंधीची माहिती ..	128	Employment exchange statistics.
23.4A. राज्य सरकारचे कर्मचारी ..	129	State Government employees.
23.4B. श्रेणी व जातीनुसार राज्य सरकारचे कर्मचारी.	130	Class and castewise State Government employees.
23.5. सरकारी क्षेत्रातील रोजगार ..	131	Employment in public sector.
23.6. दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियमाखाली नोंदलेल्या संस्थांतील रोजगार.	132	Employment under shops and establishments Act.
23.7. रोजगार हमी योजनेखाली महाराष्ट्र राज्यात घेण्यात आलेली प्रकारानुसार कामे व त्यांवरील खर्च.	133	Categorywise number of works and expenditure incurred thereon under the employment guarantee scheme in Maharashtra State.
24. छापखाने व प्रकाशने		Press and Publications
24.1. छापखाने, वर्तमानपत्रे, पुस्तके आणि नियतकालिके.	134	Printing presses, newspapers, books and periodicals.
25. वार्षिक योजना		Annual Plans
25.1. महाराष्ट्राची पाचवी व सहावी पंचवार्षिक योजना.	135	Fifth and Sixth Five-Year Plan of Maharashtra.
26. राज्य वित्त		State Finance
26.1. राज्याची महसुली जमा ..	136	Revenue receipts of the State.
26.2. महसुली लेखावरील खर्च ..	141	Expenditure on revenue account.
26.3. राज्याच्या अर्थसंकल्पाचे पृथक्करण ..	147	Analysis of State Government Budget.
27. राज्य उत्पन्न		State Income
27.1. चालू आणि स्थिर किंमतीनुसार राज्य उत्पन्न	149	State income at current and constant prices.

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
28. संकीर्ण		Miscellaneous
28.1. नियंत्रित बाजारपेठा	150	Regulated markets.
28.2A महाराष्ट्रातील आयुर्विमाविषयी माहिती	154	Life Insurance in Maharashtra.
28.2B महाराष्ट्रातील साधारण विम्याचा प्रत्यक्ष प्रिमियम.	155	Gross direct premium written in Maharashtra.
28.3. पर्यटन विभागाचे मान्यता दिलेल्या हॉटेलांची महाराष्ट्रातील संख्या.	156	Number of hotels in Maharashtra approved by the tourism department.
28.4. मुंबईस उत्तरणारे परदेशी पर्यटक ..	157	Foreign tourists disembarking at Bombay.
29. निवडक निर्देशांकांचा कल		Trends in selected indicators
29.1. शेती	158	Agriculture.
29.2. पशुधन व कुक्कुट	162	Livestock and poultry.
29.3. उद्योग आणि खानकाम	164	Industry and mining.
29.4. वीज	166	Electricity.
29.5. सहकार	168	Co-operation.
29.6. परिवहन आणि दळणवळण	170	Transport and communications.
29.7. शिक्षण	172	Education.
29.8. अखिल भारतीय घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	174	All India wholesale price index numbers (New Series).
29.9. कामगारांकरिता घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवी मालिका).	176	Consumer price index numbers for working class (New Series).
29.10. राज्य उत्पन्न (सुधारित मालिका)	178	State income. (Revised Series)
रूपांतर गुणके	180	Conversion factors.

दृष्टिकोपात महाराष्ट्र/MAHARASHTRA STATE AT A GLANCE

(I) सामान्य माहिती/GENERAL INFORMATION

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	माहिती Particulars	Item
(1)	(2)	(3)	(4)
1	भौगोलिक स्थान— उत्तर अक्षांश पूर्व रेखांक	16.4 to 22.1 72.6 to 80.9	Location— North latitude (degrees). East longitude (degrees).
2	विभाग	6	Number of Divisions.
3	जिल्हे	30	Number of Districts.
4	तालुके	303	Number of Talukas
†5	शहरे व शहर/संकुले	307	Number of City and town units/UAs.†
†6	एक लाख लोकसंख्येहून अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे (अनुक्रमांक ५ मध्ये दर्शविलेल्या शहरांपैकी):	25	Number of cities having population more than one lakh (out of towns against Serial No. 5).†
†7	खेडी— वस्ती असलेली वस्ती नसलेली	39,354 2,479	Number of villages† Inhabited Un-inhabited
†8	क्षेत्रफळ (चौ. किलोमीटर)	3,07,690	Area (in Square Kilometres)†
9	किनाऱ्याची लांबी (किलोमीटर)	720	Length of the Coast-Line (Kilo- metres)

टीप.—(1) अनुक्रमांक ८ ह्या बाबीची माहिती
सर्व्हर जनरल, भारत सरकार, यांच्या-
नुसार आहे.

(2) †१९८१ जनगणनेवर आधारित.

(3) शहर संकुल—ह्यात एखादे शहर व
त्याच्या आसपासचा नागरी विभाग
किंवा दोन किंवा अधिक जवळजवळ
असलेली शहरे व त्यांना लागून
असलेला आसपासचा नागरी विभाग
अशा प्रकारचा संपूर्ण नागरी टापू
ह्याचा समावेश आहे.

Information against item 8 is
according to Surveyor General,
India.

†1981 Population Census.

UA=Urban agglomeration is a
continuous urban spread constitu-
ting a town and the adjoining
urban outgrowth or two or more
physically continuous towns
together with the continuous well
recognised urban outgrowth, if
any, of such towns.

(II) भारताशी तुलना / COMPARISON WITH INDIA

अनुक्रमांक Serial No.	बाब	परिमाण	महाराष्ट्र Maha- rashtra	भारत India	महाराष्ट्राची भारताशी तुलना (शेकडेवारी) Comparison of Maha- rashtra with India (Percentage)	Unit	Item
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
1.	लोकसंख्या (१९८१ ची जनगणना)						POPULATION (1981 Census)
1.1	(अ) ग्रामीण लोकसंख्या .. हजारांत	..	40,791	5,25,457*	7.8	Thousand	(a) Rural population.
	(आ) ग्रामीण लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण. शेकडेवारी	..	64.97	76.69	..	Percentage	(b) Percentage of rural popula- tion to total population.
1.2	(अ) नागरी लोकसंख्या .. हजारांत	..	21,993	1,59,727*	13.8	Thousand	(a) Urban population.
	(आ) नागरी लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण. शेकडेवारी	..	35.03	23.31	..	Percentage	(b) Percentage of urban popula- tion to total population.
1.3	(अ) एकूण लोकसंख्या .. हजारांत	..	62,784	6,85,185*	9.2	Thousand	(a) Total population
	(१) पुरुष हजारांत	..	32,415	3,54,398*	9.4	Do.	(i) Male.
	(२) स्त्रिया हजारांत	..	30,369	3,30,787*	9.5	Do.	(ii) Female.
1.4	(अ) वर्गीकृत जाती व जमाती यांची लोकसंख्या [हजारांत	..	10,252	1,56,383	6.6	Do.	(a) Population of scheduled castes and scheduled tribes.
	(आ) वरील लोकसंख्येचे एकूण लोक- संख्येशी शेकडा प्रमाण. शेकडेवारी	..	16.3	22.8	..	Percentage	(b) Percentage of above popu- lation to total population.

1.5	(अ) एकूण मुख्यतः काम करणारे .. हजारांत ..	24,302	2,22,517@	10.9	Thousand	(a) Total main workers
	(आ) एकूण मुख्यतः काम करणाऱ्यांचे शेकडेवारी एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.	38.7	33.5	..	Percentage	(b) Percentage of total main workers to total population.
1.6	(अ) सीमांतिक काम करणारे .. हजारांत ..	2,416	22,088@	10.9	Thousand	(a) Marginal workers
	(आ) सीमांतिक काम करणाऱ्यांचे शेकडेवारी एकूण लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.	3.9	3.3	..	Percentage	(b) Percentage of marginal workers to total population.
1.7	(अ) एकूण काम न करणारे .. हजारांत ..	36,066	4,20,683@	8.6	Thousand	(a) Total non-workers
	(आ) एकूण काम न करणाऱ्यांचे एकूण शेकडेवारी लोकसंख्येशी शेकडा प्रमाण.	57.4	63.2	..	Percentage	(b) Percentage of total non workers to total population.
1.8	लोकसंख्येची घनता दर चौरस किलोमीटरमागे लोकसंख्या.	204	216††	..	Persons per sq. km.	Density of population.
1.9	साक्षरतेचे प्रमाण—					Literacy percentage—
	(१) पुरुष शेकडेवारी ..	58.79	46.89	..	Percentage	(i) Male
	(२) स्त्रिया शेकडेवारी ..	34.79	24.82	..	Do. ..	(ii) Female
	(३) एकूण शेकडेवारी ..	47.18	36.23	..	Do.	(iii) Persons
1.10	स्त्री-पुरुष प्रमाण दर १,००० पुरुषांमागे स्त्रियांची संख्या.	937	933	..	Females per 1,000 males	Sex ratio
1.11	१९७१-८१ मध्ये झालेली लोकसंख्येतील शेकडेवारी शेकडा वाढ.	24.75	25.00	..	Percentage	Percentage growth of population during 1971-81

* जनगणना घेणे शक्य नसल्यामुळे आसामची अंदाजित लोकसंख्या धरून व पाकिस्तान व चीन यांनी जम्मू व काश्मीरमधील बळकावलेल्या प्रदेशातील लोकसंख्या वगळून.

* Includes projected population of Assam, where census could not be held but excludes population of areas in Jammu and Kashmir under unlawful occupation at Pakistan and China where census could not be taken.

@ आसाम सोडून/Excluding Assam.

†† जम्मू व काश्मीर सोडून/Excluding Jammu and Kashmir.

(II) भारतासो तुलना/COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
2. शेती				AGRICULTURE			
प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र (१९८२-८३, १९८३-८४ व १९८४-८५ या वर्षांची सरासरी)				Area under principal crops (Average for years 1982-83, 1983-84 and 1984-85)			
2.1	तांदूळ हजार हेक्टर	1,509	40,066	3.8	Thou-hect. Rice
2.2	गहू "	1,065	23,812	4.5	Do. Wheat
2.3	ज्वारी "	6,583	16,077	40.9	Do. Jowar
2.4	बाजरी "	1,654	11,117	14.9	Do. Bajri
2.5	एकूण तृणधान्ये "	9,782	1,04,163	9.4	Do. .. All cereals
2.6	एकूण कडधान्ये "	2,789	22,887	12.2	Do. .. All pulses
2.7	एकूण अन्नधान्ये "	14,121	1,27,050	11.1	Do. .. All foodgrains
2.8	सुर्यमुखी "	801	7,546	10.6	Do. .. Groundnut
2.9	ऊस "	304	3,156	9.6	Do. .. Sugarcane
2.10	कापूस "	2,675	7,744	34.5	Do. .. Cotton
प्रमुख पिकांचे उत्पादन (१९८१-८२, १९८२-८३ व १९८३-८४ या वर्षांची सरासरी)				Outturn of principal crops (Average for years 1981-82, 1982-83 and 1983-84)			
2.11	तांदूळ हजार टन	2,115	55,071	3.8	Thousand tonnes Rice
2.12	गहू "	934	44,069	2.1	Do. .. Wheat
2.13	ज्वारी "	4,711	11,282	41.8	Do. .. Jowar
2.14	बाजरी "	640	3,625	17.7	Do. .. Bajri
2.15	एकूण तृणधान्ये "	9,782	1,04,163	9.4	Do. .. All cereals
2.16	एकूण कडधान्ये "	1,112	12,219	9.1	Do. .. All pulses
2.17	एकूण अन्नधान्ये "	9,968	1,42,316	7.0	Do. .. All foodgrains

2.18	भुईमूग	"	256	2,448	10.5	Do.	..	Groundnut
2.19	ऊस (ऊसांत)	"	26,488	1,74,888	15.1	Do.	..	Sugarcane (cane)
2.20	कापूस (लिटमछे)			"	678	1,214	54.6	Do.	..	Cotton (lint)

3. पशुसंवर्धन

पशुसंख्या, १९७८

3.1	एकूण पशुसंख्या	हजारोंत	..	29,642	3,69,540	8.0	Thousand numbers	Total livestock
3.2	एकूण गार्द-बैल	"		15,218	1,80,140	8.5	Do.	Total cattle
3.3	गार्द-बैल	"						Cattle—
	(१) तीन वर्षावरील बैल	"		6,329	74,907	8.5	Do.	(i) Males over 3 years
	(२) तीन वर्षावरील गार्द	"		4,781	57,599	8.3	Do.	(ii) Females over 3 years
3.4	एकूण म्हशी-रेडे	"		3,899	62,029	6.3	Do.	Total buffaloes
3.5	म्हशी-रेडे—									Buffaloes—
	(१) तीन वर्षावरील रेडे	"		325	8,378	3.9	Do.	(i) Males over 3 years
	(२) तीन वर्षावरील म्हशी	"		2,148	31,865	6.7	Do.	(ii) Females over 3 years
3.6	एकूण मेंढरे व शेळया	"		10,199	1,16,527	8.8	Do.	Total sheep and goats
3.7	एकूण घोडे, झिगरे वगैरे	"		49	916	5.4	Do.	Total horses and ponies
3.8	इतर पशुसंख्या	"		278	9,928	2.8	Do.	Other livestock
3.9	कोबडया, बदके वगैरे	"		18,751	1,60,870	11.7	Do.	Total poultry
3.10	ट्रॅक्टर	"		13	276	4.7	Do.	Tractors
3.11	सिंचनाकरिता वापरलेली इंजिने व पंप.	"		168	2,359	7.1	Do.	Oil engines with pumps for irrigation purposes.
3.12	सिंचनाकरिता वापरलेले विद्युत पंप.	"		378	2,438	15.5	Do.	Electric pumps for irrigation

4. जंगले (१९७९-८०)

4.1	एकूण जंगलव्याप्त क्षेत्र	..	चौ. कि.	..	64,078	7,36,685	8.7	Sq. km.	Total forest area
-----	--------------------------	----	---------	----	--------	----------	-----	---------	-------------------

ANIMAL HUSBANDRY

Livestock census, 1978

(II) भारताशी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
5 उद्योग आणि खाणकाम							INDUSTRY AND MINING
5.1 कारखाने							Factories
(अ)	चालू कारखाने (१९८१)*	संख्या	..	16,524	1,48,971	11.1	Number (a) Working factories (1981)*
(आ)	कामगारांची दैनिक सरासरी (१९८१).	हजारांत	..	1,192	7,052	16.9	Thousand (b) Average daily number of workers (1981).
5.2 उद्योगाची वार्षिक पाहणी							Annual Survey of Industries
(प्रगणना व प्रगणनेतर भाग मिलात)							(Census plus Non-Census parts)
(१९८१-८२)—							(1981-82)—
(अ)	उत्पादक भांडवल	कोटी रुपये	..	8,476	49,760	17.0	Crete Rs. (a) Productive capital
(आ)	रोजगारीवर असलेल्या लोकांची संख्या.	हजारांत	..	1,359	7,778	17.5	Thousand (b) Number of persons employed.
(इ)	एकूण उत्पादन	कोटी रुपये	..	16,970	73,672	23.0	Crete Rs. (c) Gross output (ex-factory value).
(ई)	उत्पादन मूल्य वृद्धि	"	..	3,316	14,555	22.8	Do. (d) Value added by manufacture.
5.3							
(अ)	चालू असलेल्या सुती कापड गिरण्या (१९८३ अखेर)**	संख्या	..	99	822	12.0	Number (a) Working cotton textile mills (end of 1983).**
(आ)	या गिरण्यांतील कामगारांची सरासरी (१९८३ अखेर)**	हजारांत	..	144	794	18.1	Thousand (b) Average number of workers employed in cotton textile mills (end of 1983).**
(इ)	सुताचे सरासरी मासिक उत्पादन (१९८३ अखेर)**	लाख कि. ग्रॅम.	..	165.28	1,073.60	15.4	Lakh Kg. (c) Average monthly production of yarn (end of 1983).**
(ई)	कापडाचे सरासरी मासिक उत्पादन (१९८३ अखेर)**	लाख मीटर	..	742.56	2,825.52	26.3	Lakh metres (d) Average monthly production of cloth (end of 1983).**
5.4 खाणकाम (१९८५)							MINING (1985)
(अ)	कोळसा (उत्पादन)	'००० टन	..	10,792	1,49,211	7.2	'000 Tonnes (a) Coal (Quantity)
	(मूल्य)	कोटी रुपये	..	190	3,061	6.2	Crete Rs. (Value)

(अ) कच्चे लोखंड (उत्पादन)	.. '००० टन	1,076	42,545	2.5	'000 Tonnes (b) Iron ore	(Quantity)
(मूल्य)	.. कोटी रुपये	4	234	1.7	Crore Rs.	(Value)
(इ) कच्चे मँगनीज (उत्पादन)	.. '००० टन	233	1,240	18.8	'000 Tonnes (c) Manganese ore	(Quantity)
(मूल्य)	.. कोटी रुपये	11	348	3.2	Crore Rs.	(Value)
(ई) बॉक्साईट (उत्पादन)	.. '००० टन	384	2,121	18.1	'000 Tonnes (d) Bauxite	(Quantity)
(मूल्य)	.. कोटी रुपये	2	16	12.5	Crore Rs.	(Value)

6 विद्युत

6.1 विजेचे उत्पादन (१९८४-८५)	.. दशलक्ष कि.वॅ.तास	24,097	1,56,973	15.4	Million kwh Electricity generated (1984-85)	
6.2 विजेचा वापर (१९८४-८५)	.. दशलक्ष कि. वॅ. तास	19,108	1,13,897	16.8	Do. .. Electricity consumed (1984-85)	
6.3 (अ) उद्योगाकरिता वापरलेली वीज.	दशलक्ष कि. वॅ. तास	10,037	63,343	15.9	Do. .. (a) Industrial consumption	
(आ) या औद्योगिक वापराचे एकूण शकडेवारी	..	52.6	55.6	..	Percentage (b) Percentage of industrial consumption to total consumption.	
विजेच्या वापराशी प्रमाण.						

ELECTRICITY

7 संयुक्त भांडवली संस्था आणि बँका*

JOINT-STOCK COMPANIES AND BANKS

7.1 संयुक्त भांडवली कंपनी (३१ मार्च १९८५ रोजी).	संख्या	.. 26,192	1,07,369	24.4	Number	Companies at work (as on 31st March 1985).
7.2 त्यांचे भरणा केलेले भांडवल	.. कोटी रुपये	.. 3,035	27,331	11.1	Crore Rs.	Their paid-up capital
7.3 बँक कार्यालये, वर्गीकृत व्यापारी (डिसेंबर १९८५ रोजी).	संख्या	.. 4,879	52,721	9.3	Number	Banking offices, scheduled commercial (as on December 1985).
7.4 दर लाख लोकसंख्येशी बँक कार्यालयांचे प्रमाण.	संख्या	.. 7.1	7.0	..	Do. ..	Banking offices per lakh of population.
7.5 बँक कार्यालय असलेल्या शहरांची व गावांची संख्या (वर्गीकृत व्यापारी) (डिसेंबर १९८२).	संख्या	.. 1,613	21,858	7.4	Do. ..	Places having banking offices (Scheduled commercial) (Dec. 1982).

8 सहकार

CO-OPERATION (1980-81)

(१९८०-८१)	
8.1 सहकारी संस्था संख्या	.. 60,747	3,26,273	18.6	Number	Co-operatives societies
8.2 सभासदांची संख्या हजारांत	.. 14,800	1,17,596	12.6	Thousand number	Membership

* अस्थायी/Provisional.

**जानेवारी ते मार्च १९८३ ची मुंबई शहराची आकडेवारी उपलब्ध नसल्यामुळे या आकडेवारीत समाविष्ट केलेली नाही./ The figures for January to March 1983 of Bombay City are excluded as they are not available.

(II) भारततारी तुलना/COMPARISON WITH INDIA—contd.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(3)	(2)
8.3	सर्व संस्थांचे खेळते भांडवल ..	कोटी रुपये ..	5,210	25,082	20.8	Creore Rs.	Working capital of all co-operative societies.
8.4	कृषि पत संस्थांनी दिलेले कर्ज ..	कोटी रुपये ..	250	1,742	14.0	Do. ..	Advances by agricultural credit societies.
9. परिवहन आणि दळणवळण						TRANSPORT AND COMMUNICATIONS	
9.1	(अ) रेल्वे मार्गाची लांबी (३१ मार्च १९८४ रोजी).	किलो मीटर ..	5,297	61,460	8.6	Kilometres	(a) Total railway length (as on 31st March 1984).
	(आ) रेल्वे मार्गाच्या लांबीचे क्षेत्र-फळाशी प्रमाण (दर १०० चौरस किलो मीटरमागे) (३१ मार्च १९८४ रोजी).	किलो मीटर ..	1.6	1.9	..	Do. ..	(b) Railway length per 100 square kilometres of area (as on 31st March 1984).
9.2	१०० चौरस किलोमीटर क्षेत्रफळामागे असणारी रस्त्याची लांबी (३१ मार्च १९८३ रोजी).	किलो मीटर ..	60	47	..	Do. ..	Road length per 100 square kilometres of area (as on 31st March 1983).
9.3	(अ) १०० चौरस किलो मीटर क्षेत्र-फळामागे असणारी मोटार वाहने (३१ मार्च १९८५ रोजी).	संख्या ..	353	204	..	Number	(a) Motor vehicles per 100 sq Kms. of area (as on 31st March 1985).
	(आ) दर लाख लोकसंख्येमागे असणारी मोटार वाहने (३१ मार्च १९८५ रोजी).	संख्या ..	1,998	1,165	..	Do. ..	(b) Motor vehicles per lakh of population (as on 31st March 1985).
10.	राज्य उत्पन्न (१९८५-८६).						STATE INCOME(1985-86).
10.1	(अ) चालू किमतीनुसार उत्पन्न	कोटी रुपये ..	23,731**	1,95,707***	12.1	Creore Rs.	(a) Income at current prices
	(आ) चालू किमतीनुसार दर डोई उत्पन्न.	रुपये ..	430	596	..	Rs.	(b) Per capita income at current prices.

**प्राथमिक अंदाज/Preliminary.

***तीव्र अंदाज/Quick estimates